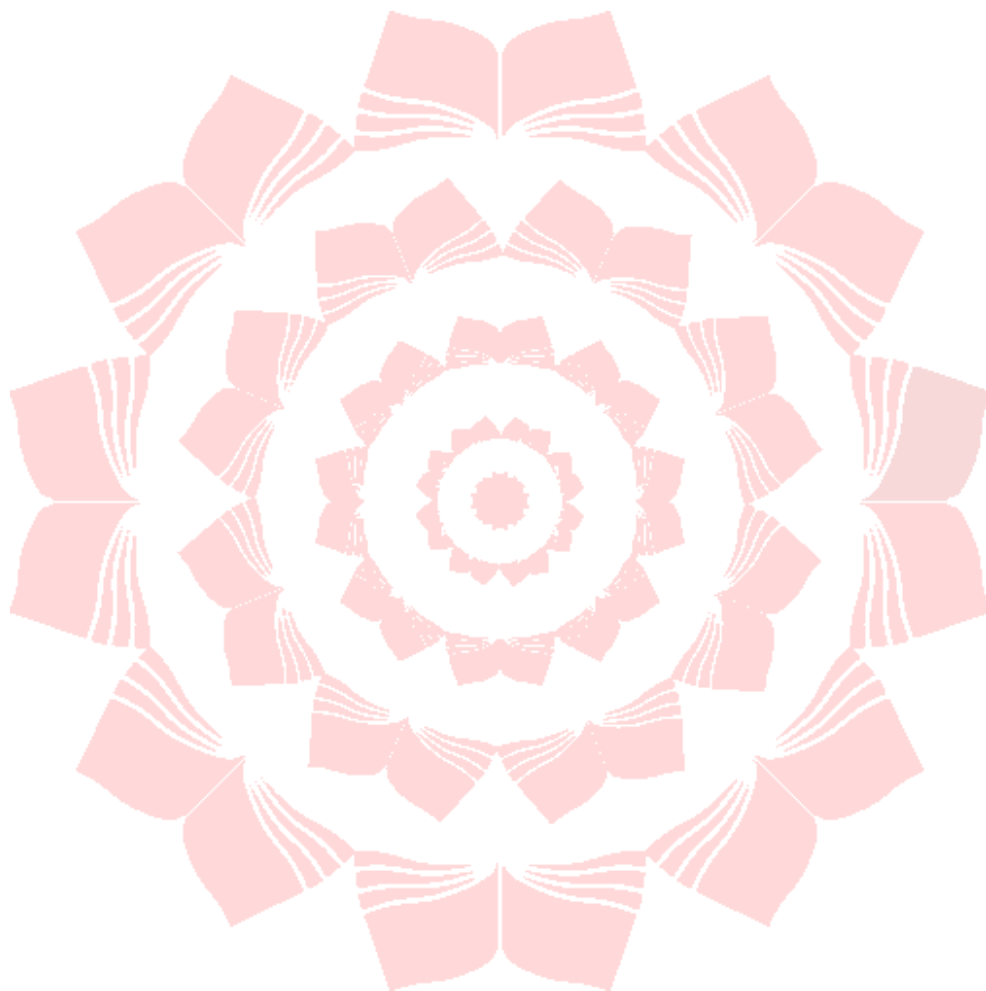
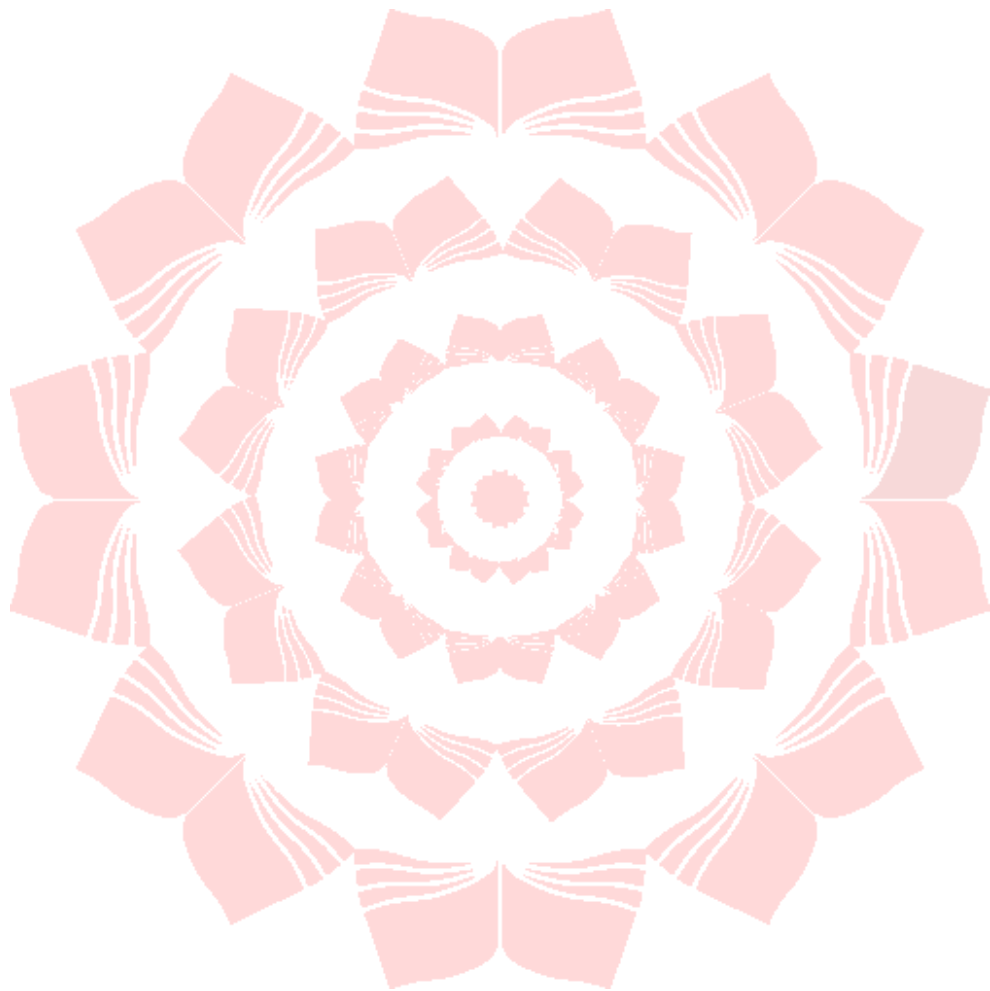

HISTORIA

Colecția **Historia** este coordonată de
Raluca Lazarovici Vereș

Bogdan Grigore

**„ZIUA ÎNVIERII
OBȘTEI ROMÂNEȘTI”**

Știrile de la începutul lumii

Prefață de Vladimir Tismăneanu

Ratio et Revelatio
2026

Colecția *Historia* este coordonată de Raluca Lazarovici Veres

Redactare: Flori Bălănescu

DTP: Narcis Cârciu

Copertă: Gabi Giulușan

Tipărit la Print Expert, Oradea

© Copyright: Ratio et Revelatio, 2026

Imagine coperta I: Prima pagină din *Telegraful Român*, anul LXVI, nr. 131, 6 decembrie 1918

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

GRIGORE, BOGDAN

"Ziua învierii obștei românești": știrile de la începutul lumii /
Bogdan Grigore ; pref. de Vladimir Tismăneanu. - Oradea : Ratio et
Revelatio, 2026

Conține bibliografie

Index

ISBN 978-630-6657-55-1

I. Tismăneanu, Vladimir (pref.)

94

Editura Ratio et Revelatio

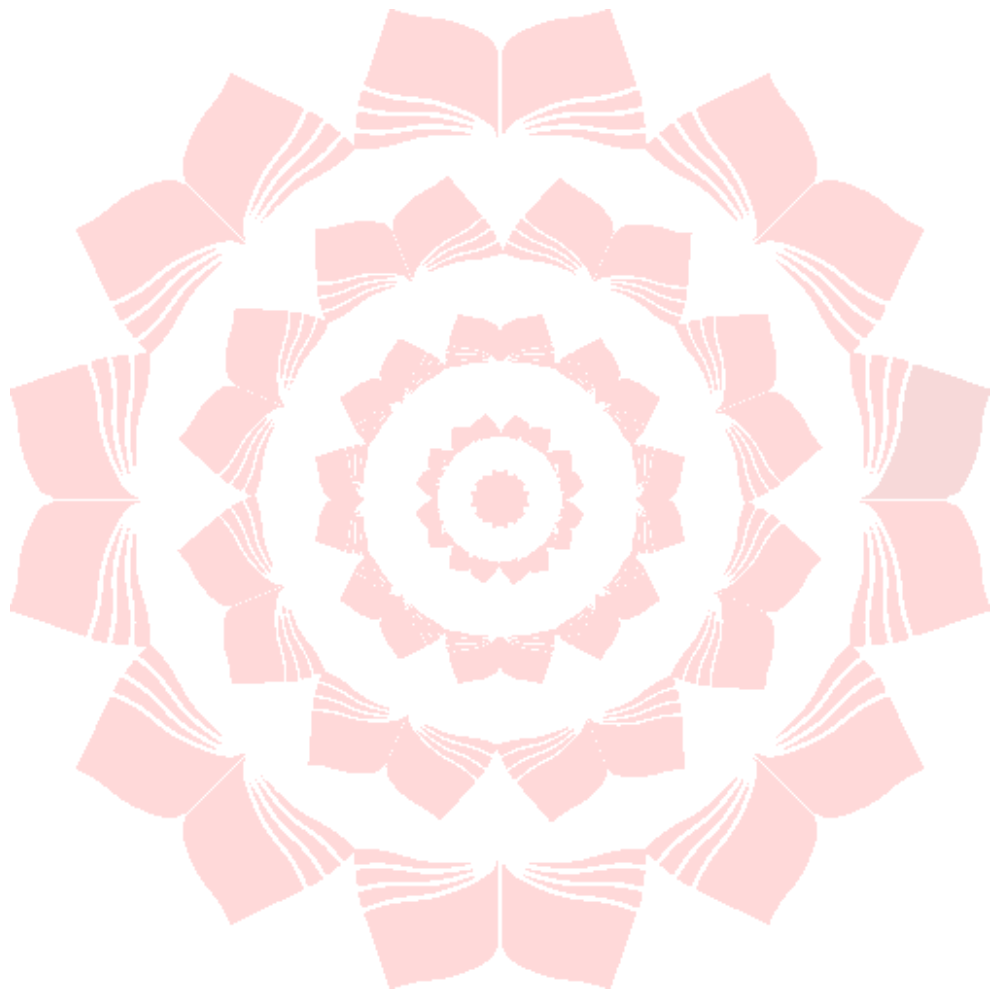
Str. Sofiei nr. 3, Oradea, Bihor, România, 410183

e-mail: office@ratioetrevelatio.com

www.ratioetrevelatio.com

Contents

<i>O contribuție remarcabilă la istoria conștiinței politice românești</i> (Vladimir Tismăneanu)	7
Început	11
I. Veștile din viața europeană la finalul Marelui Război	19
II. Lumea transilvăneană și ultimele sale zile de viață imperială	47
III. Oameni și fapte. Apeluri la pace și calm. Gânduri românești ale unui popor eliberat	69
IV. <i>Glasul Bucovinei</i>	95
V. <i>Telegraful Român</i> și propaganda maghiară la sfârșitul anului 1918	103
VI. <i>Telegraful Român</i> și sașii ardeleni	121
VII. Mărta Adunare Națională de la Bălgrad în paginile foii șaguniene	127
VIII. Realitățile din Ardeal în prima lună a României Mari	157
IX. Crimele și actele de violență săvârșite la cumpăna dintre lumi	181
X. Generalul Traian Moșoiu, eroul presei confesionale ortodoxe din Sibiu	199
XI. Figura generalului francez Berthelot în <i>Telegraful Român</i>	225
Sfârșit	241
Bibliografie	245
Indice de nume	247

O contribuție remarcabilă la istoria conștiinței politice românești

Cartea istoricului Bogdan Grigore este o pledoarie pentru patriotismul adevărat, acela simțit, însoțit de fapte, care a creat România Mare ca fundament cultural al modernității poporului român. Volumul, impresionant analitic și riguros întocmit, oferă o perspectivă asupra realităților, asupra vieții din Transilvania de la sfârșitul Primului Război Mondial, prezentată în paginile celui mai vechi ziar românesc, care mai apare și astăzi la Sibiu, *Telegraful Român* al Mitropolitului Andrei Șaguna.

Ce aduce nou această carte? Însăși starea de spirit manifestată de comunitățile de români din Transilvania în acele zile de foc patriotic de la sfârșitul anului 1918, așa cum rezultă ea din presa de confesiune ortodoxă sibiană, care, prin intermediul Mitropoliei Ardealului, ajungea în toate satele românești, ca motor substanțial al procesului de unificare. Sunt surprinse, cu acuitate, entuziasmul care cuprinsese comunitățile de români din întreaga Transilvanie, spiritul organizatoric de care dădeau dovadă acestea, în ciuda lipsei de experiență, precum și dorința de implicare a tuturor românilor, de la mic la mare, cu riscurile și, uneori, sacrificiile, care însoțeau evenimentele ce se succedau cu o viteză nemăintălnită până atunci.

Cartea examinează apelurile pe care mari personalități ale lumii culturale și politice românești, din Vechiul Regat sau din provinciile aflate în componența altor state, le lansau către satele și orașele din Transilvania pentru păstrarea ordinii publice, a avutului public și privat, ori pentru organizarea absolut necesară în condițiile disoluției statului dualist. Ziarul sibian publica aproape număr de număr apeluri și îndemnuri venite din partea unor personalități ale culturii românești, din toate provinciile locuite de români, oameni cunoscuți, care argumentau, în timp ce invitau la calm, liniște, pace, nevoia de implicare a românilor în realizarea dezideratelor naționale.

Haosul care cuprinsese Imperiul Austro-Ungar la finalul războiului, luptele pentru putere din muribundul Imperiu German, încercările bolșevicilor de a exporta revoluția comunistă în diferite colțuri ale Europei, forfota emancipatoare a unor popoare care încercau să-și construiască state naționale, scenariile care se construiau în diferite publicații de pe bătrânul continent pentru desfășurarea conferinței păcii, calmul impus pe scena internațională de către președintele american Woodrow Wilson, toate erau surprinse de ziaristii foi șaguniene și transmise mai departe cititorilor din satele și orașele transilvănene. Jurnalismul militant îmbina acuratețea informațiilor cu pasiunea adevărului istoric.

Prăbușirea realităților politice construite în Imperiul Dualist a fost însoțită și de violențe produse în câteva comunități multiculturale, între români și maghiari, violențe soldate cu mulți morți și foarte mulți răniți. Episoadele tragice redată sunt însoțite de clarificări, acolo unde ele sunt necesare, relatările fiind, uneori, eronate.

La mai bine de o sută de ani de la evenimentele prezentate în acest studiu avem avantajul unei priviri lucide și cuprinzătoare asupra acelor zile, precum și asupra evoluțiilor ulterioare, pentru a măsura corectitudinea informațiilor și pentru a le contextualiza. Bogdan Grigore respectă nuanțele și refuză etichetele grăbite.

De o imagine pozitivă în paginile foi șaguniene se bucurau și monarhii României, articolele în care erau pomeniți fiind însoțite de apelative măgulitoare, Casa regală română, reprezentată de Ferdinand I și Maria, fiind desemnată depozitara firească a speranțelor și năzuințelor naționale ale tuturor românilor. Este astfel relevat constituționalismul democratic drept expresie a suveranității poporului.

Cartea surprinde și portretele pe care *Telegraful Român* le-a zugrăvit, în acele zile tensionate și febrile, militarilor de carieră cu impact emoțional și material pentru soarta armatei române în timpul Marelui Război. Se oferă evocări memorabile ale generalilor Henri Mathias Berthelot, șeful misiunii militare franceze în România, care a contribuit la pregătirea militară a ofițerilor și militarilor români, și Traian Moșoiu, comandantul trupelor române trimise să elibereze Transilvania, originar din sud-estul Transilvaniei, doi răsfățați ai publicației de la Sibiu. Acești doi generali au fost beneficiarii unor cronici măgulitoare, care au permis

crearea imaginii extraordinare de care au beneficiat în sânul comunităților românești din Ardeal.

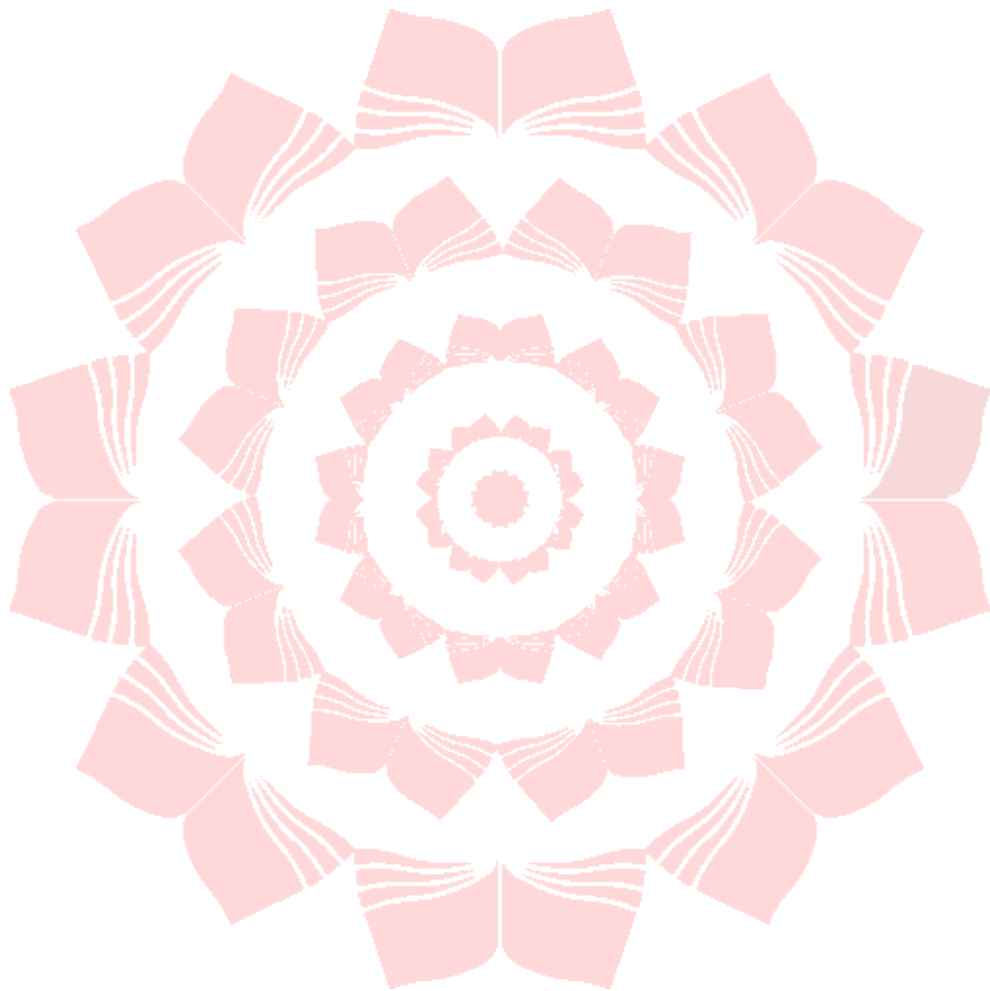
Bogdan Grigore ne oferă în această lucrare o perspectivă originală și comprehensivă asupra unui capitol prea puțin cunoscut din istoria politică și culturală a drumului spre Marea Unire. O recomand călduros tuturor celor interesați de istoria politică și intelectuală a României moderne.

Este o întreprindere laborioasă și necesară. Aduce în conștiința prezentului momente și personalități ale unor vremuri decisive pentru formarea identității statale și a conștiinței civice românești. Încadrează istoria Transilvaniei în aceea a unor mari evenimente mondiale, precum Primul Război Mondial, prăbușirea Imperiului German, spinoasa geneză a Republicii de la Weimar, revoluția bolșevică și câte altele. O lectură care te îmbogățește spiritual. Pentru că este nevoie de cunoașterea istoriei și a faptelor care au creat istoria pentru a dezvolta și practica un patriotism activ și înălțător. Pentru că trebuie să știm realitatea istorică pentru a nu ne lăsa pradă unei propagande care dezbină, care modifică mentalități și care mistifică, înlocuind adevărul cu minciuna. Iar cartea lui Bogdan Grigore invită tocmai la această asumare prin cunoaștere și exemplu.

Vladimir TISMĂNEANU

Washington, DC

24 octombrie 2025

Început

Ni se pare important, în contextul confiscării discursului patriotic de către o istoriografie și o oratorie de sorginte securistică, să declarăm cu tărie că nu putem închide ochii la sarabanda de mizerii și neadevăruri, la folosirea adevăratului patriotism, iubitor de țară și plin de respect pentru vecinii și prietenii României și ai românilor, în concepte proletcultiste, naționaliste, inventate în laboratoarele Securității anilor '80 ai secolului trecut.

Da, recunoaștem că am scris aceste rânduri cu teama de a nu fi asociați cu acea parte a vieții publice românești care, confiscând ideea de patriotism, promovează ura, xenofobia, șovinismul și antisemitismul, de care ne-am disociat și ne disociem vehement și ireconciliabil. Dar trebuie să ne asumăm public sentimentele veritabile de dragoste de țară și neam, pentru că patriotismul este o datorie a fiecărui cetățean asumat. Nu trebuie să lăsăm naționalismul, transformat în ideologie narcisistă a urii față de alogeni, față de vecini, față de oricine ar avea alte idei și preocupări, să confişte tribuna publică, așa cum s-a întâmplat în România postceaușistă.

Dragostea, chiar și aceea de patrie și semenii, este o chestiune intimă și se manifestă discret și asumat. Dar există momente în care ea trebuie să se mărturisească plenar, cu toate trăsăturile sale definitorii, pentru a contracara acțiunile violente, chiar și doar verbale, ale unor oameni și structuri care instrumentalizează aceste sentimente profunde în interes propagandistic și economico-politic.

În România, discursul patriotic a fost transformat, în „Epoca de Aur”, într-o direcție culturală cu pretenții identitare, alocându-i-se și o latură ultranaționalistă, care a preluat un filon dacic propus încă de la sfârșitul secolului al XIX-lea de Densușianu, dar care fusese respins de intelectualitatea românească și de către societate, în ansamblul ei. Protocronismul ceaușist a pângărit atât de tare acest sentiment de iubire firească de țară și neam, a amestecat așa de rău acest patriotism sincer cu extremismele stângiste ale bolșevismului și legionarismele ortodoxiste ale fascismului românesc, încât, lumea românească, eliberată de constrângeri, de Revo-

luția sinceră a poporului, s-a simțit stânjenită să se mai aplece asupra acestui filon absolut necesar construcției culturale și societale. Iar golul a fost umplut, în scop propagandistic, de elemente ale fostei Securități, niciodată dispărută, folosindu-se, într-un mod chiar mai grotesc decât în cultul personalității ceaușiste, narativele naționaliste pentru succese electorale și, în fond, pentru control și acces la resurse. Oamenii cu simț realmente patriotic s-au retras și au permis creșterea acestui curent, care, după ce a fost preluat, finanțat (cel mai probabil) de propaganda rusească și populat cu narative promovate de Moscova dintotdeauna, sub forme adaptate timpurilor, a ajuns să reprezinte, în întreaga Europă, o adevărată vulnerabilitate de siguranță.

Tocmai din această perspectivă am ezitat, așa cum au făcut-o și alții, să punem pe hârtie demersul la care ne gândim și lucrăm de mai mult timp. Însă influența tot mai mare în societate a acestui discurs naționalist, care a pângărit efectiv ideile patriotice, trebuie să constituie imboldul pentru oricine să răspundă firesc, cu tact și cu argumente. Iubirea de țară nu trebuie să fie ideologizată și instrumentalizată politic, sub nicio formă. Patriotismul este iubirea de țară (cu toate ale sale), în comuniune și respect față de vecini și prieteni, este starea de veghe față de pericolele existențiale la adresa stabilității, integrității, culturii și civilizației noastre, care vin din partea unor entități statale și suprastatale ce nutresc sentimente negative față de România și români. Ele sunt cunoscute și vin constant din aceleași locuri, de-a lungul istoriei noastre. Naționalismul, în schimb, este mitizarea, excepționalizarea neamului și tratarea cu ură a elementului alogen și a vecinilor. Transformarea narcisistă a țării și a neamului în buricul pământului și al istoriei. „Ce este naționalismul? Este patriotismul care și-a pierdut noblețea”, spunea Albert Schweitzer.

Dacă ideea națională a servit creării patriei în secolul națiunilor, naționalismul a căpătat, așa cum spuneam mai sus, accente extremiste în anii '80 ai secolului trecut, ce au sporit în ultima vreme, promovând cu sine ura, xenofobia, șovinismul, antisemitismul, antioccidentalismul și antieuropenismul, devenind un mijloc de operare al mișcării ideologice promovate de Kremlin.

Încercăm, prin acest efort documentarist, să separăm clar cele două concepte, patriotismul și naționalismul, exprimând, fără echivoc, că este

obligăția fiecărui cetățean să-și asume patriotismul pentru a participa activ la viața cetății.

Așa cum am descoperit și cu alte prilejuri, *Telegraful Român* a preluat direcția culturală pe care s-au construit statul român modern și cultura română, aceea a latinității noastre străvechi, fără a omite, însă, și aportul dacic la formarea și supraviețuirea poporului român. Dar, în acest context al ascensiunii discursului naționalist, îmbrăcat cu narative de propagandă rusească de destabilizare, observăm o recrudescență a tendinței promovate intens în anii protocronismului cEAUȘIST, aceea a extrapolării filonului dacic. Dacopatia a devenit o narativă folosită pentru a rescrie istoria, pentru a înlocui fundamentul latin al poporului și culturii române.

Într-o lucrare apărută în anul 1997, intitulată *Bazele geopoliticii*, unul dintre ideologii cei mai importanți ai regimului putinist, Alexander Dughin, care și-a găsit adepți și în elitele politice românești din ultimele decenii, sfătuia Rusia să încurajeze unificarea Republicii Moldova cu România și atragerea noului stat în sfera de influență rusească. El identifica, pe lângă avantajul ortodoxiei, care trebuia folosită ca element de comuniune, și o problemă foarte importantă pentru realizarea acestei apropieri: latinitatea românilor într-o mare slavă. O problemă care trebuie rezolvată. După ce a preluat puterea la Kremlin, Vladimir Putin a început să rescrie istoria, o apucătură a oricărui dictator, mai ales a celor care încearcă să-și așeze domnia pe baze ideologice. Știm foarte bine ce a făcut Ceaușescu la noi. Putin o rescrie pentru propriul popor, cu ușurința unui regim totalitar, pentru a-i păstra acestuia aparența de importanță imperială, de hegemon, de participant activ la construirea realităților internaționale. Dar încearcă rescrierea istoriei și pentru restul lumii, prin propagandă, prin cucerirea minților oamenilor.

Așa că ni se pare extrem de grav fenomenul pe care îl trăim, de daci-ficare a istoriei noastre, de extrapolare a elementului dacic în formarea poporului român. Considerăm că acest fenomen, care are din ce în ce mai mulți adepți, este promovat de propaganda rusească pentru a ne rupe de fundamentul latin, pentru a putea fi, astfel, integrați, fără mari bătaii de cap, în lumea slavă a înțelepciunii rusești. Dacopatia a fost considerată de ruși o vulnerabilitate pentru societatea românească, iar rușii lucrează cu materialul clientului, cu aceste slăbiciuni pe care le citesc în zonele lor țintă.

Latinitatea românilor a fost subliniată la Alba Iulia, în discursurile rostite de elitele politice ale românilor ardeleni, la 1 decembrie 1918. Ea era fundamentul cultural, civilizațional care le dădea dreptul, le conferea baza să solicite și să adopte rezoluția de unire cu Regatul României. Latinitatea culturală a spațiului locuit de români a fost cheia unirilor succesive care au creat România. A o pune în pericol astăzi, prin preluarea pe nemestecate, a unui narativ capabil să schimbe temeliile culturale și de civilizație românească, fără fundament științific, istoric, reprezintă o ofensă la adresa celor care au dus lupte infernale pentru realizarea unității spațiului românesc și, care, mai târziu, au sfârșit în închisorile comuniste, aruncați, spre exterminare, de înaintașii celor care astăzi ne propun acest narativ ca axiomă existențială.

Bătălia pe care o duc cei mai înverșunați dușmani ai noștri, ai României Mari, rușii, pentru mințile oamenilor trebuie conștientizată și purtată cu armele educației, în special istorice, pentru că, altfel, ea va fi pierdută definitiv. Tocmai acesta a fost unul dintre cele mai importante imbolduri pentru realizarea demersului nostru.

Astăzi, informația care se scurge prin fața ochilor noștri și pe care o receptăm, uneori cu toate simțurile, este incredibil de amplă. Din orice domeniu, din orice colț al planetei și chiar din multe colțuri ale universului. Astăzi suntem în epoca postinformației, a luptei dintre informație și noninformație sau fakenews, știrile false invadând zonele de unde aflăm noutățile despre lumea în care trăim.

Noi vă propunem în acest studiu, în această încercare istoriografică, să vă lăsați purtați în atmosfera jurnalistică de acum mai bine de 100 de ani, din Transilvania, pe vremea când oamenii nu aveau la dispoziție niciunul din mijloacele tehnologice de care dispunem noi și pe care le folosim, cu excepția ziarelor, dar atunci puțini știau să citească, iar astăzi aproape nimeni nu mai citește ziare tipărite. Și să privim unul dintre cele mai importante evenimente din istoria românilor: 1 Decembrie 1918, ziua în care s-a desăvârșit construcția statală a românilor, începută la 24 ianuarie 1859, ziua în care fruntașii ardeleni au votat unirea Transilvaniei, a Banatului, a Crișanei și a Maramureșului cu Regatul Român.

Ne propunem să facem acest lucru după ce am parcurs, pagină cu pagină, articol cu articol, tot ceea ce a publicat în acele zile oficiosul

Bisericii Ortodoxe din Transilvania, *Telegraful Român*, ziar înființat în anul 1853 de către mitropolitul Andrei Șaguna, la Sibiu, publicație pe care am mai utilizat-o și cu alt prilej, când am încercat să aruncăm o privire și asupra istoriei sale. Foaia șaguniană a fost unul dintre mijloacele cele mai importante folosite de fruntașii românilor ardeleni în lupta lor activă pentru obținerea de drepturi și libertăți pentru comunitatea românească din Transilvania, majoritară ca întindere etnică, dar nerecunoscută ca atare politic.

Ultimele luni ale anului 1918 au fost pline de evenimente, marcate de tensiuni uriașe, de la prăbușirea vechilor orânduri statale, la sfârșitul Marelui Război, de la dezordine și ruine, la unire în cuget, simțiri și fapte.

Prin ochii *Telegrafului Român* am încercat să surprindem aspecte ale acelor zile fierbinți, atât în plan intern, cât și în plan extern. În acea perioadă, oficiul Mitropoliei Ardealului a fost alături de poporul român cu ediții regulate, marțea, joia și sâmbăta, dar și cu ediții speciale, foarte dese, aproape zilnice, prin care îi informa pe cititori despre starea Imperiului, despre ultimele zvâcniri ale războiului, despre realitățile internaționale, despre mișcările de peste Carpați, ale fraților din România, despre activitatea fruntașilor românilor ardeleni. Astfel, erau prezentate știri despre formarea Consiliului Național Român, erau îndemnați confrății să alcătuiască sfaturi naționale românești peste tot în Transilvania, consilii aflate în subordinea organizației de la Arad, erau lansate apeluri la pace, calm, liniște și însemnări ale unor gânduri românești care reflectau *visul milenar* al tuturor: Unirea. Nu lipseau nici informațiile despre momentele de violență, urmate de tragedii, de cele mai multe ori, care se petreceau în diferite locuri din Ardeal, în confruntări dintre maghiari și români. De asemenea, nu lipseau nici referirile la activitățile desfășurate de sașii transilvăneni și raportarea lor la evenimentele care se petreceau în jurul lor. În această perioadă am putut vedea cu ochii noștri cum *Telegraful Român* și-a găsit și doi campioni ai vremurilor acelora, pe care i-a răsfățat cu cronici și reportaje dese, pozitive, cu cuvinte măgulitoare, creionându-le portrete extrem de binevoitoare, contribuind astfel la sporirea popularității lor în rândul comunității românești: generalii Traian Moșoiu, șeful armatei române trimise de la București să elibereze Ardealul, și Henri Mathias Berthelot, șeful misiunii militare franceze la București.

Stilul în care erau scrise articolele, limba folosită, sintaxa și morfologia arătau clar evoluția ziarului, aflat acum sub responsabilitatea dr. Nicolae Regman, ca redactor, iar faptul că am avut ocazia să cercetăm formatul, conținutul și modul de construcție al foii șaguniene încă de la începutul apariției sale, ne permite să afirmăm că publicația a contribuit la răspândirea limbii și culturii române în toată această perioadă dură din istoria românilor din Transilvania. Sigur, mai era mult de muncă, dar evoluția era clară.

Ultimele luni ale anului 1918 au fost foarte încărcate, poate cele mai încărcate luni ale istoriei poporului român, o perioadă în care întreaga națiune clocotea sub euforia momentelor, sub imperiul extraordinar al emoțiilor provocate de sfârșitul războiului, de condițiile de pace care se discutau la nivel mondial, de acțiunile nemijlocite ale liderilor politici ai românilor de pretutindeni. Am încercat să evaluăm starea de spirit a tuturor celor care în acele zile de trezire au creat, prin acțiuni de tot felul, o conștiință a românismului.

Așa cum s-ar putea aștepta oricine, cele mai multe informații pe care *Telegraful Român* le-a prezentat în aceea perioadă au fost cele despre evenimentele care se petreceau în interiorul Transilvaniei. Erau informați românii ortodocși despre cele mai importante decizii luate la nivelul liderilor români, despre cele mai importante acțiuni care se desfășurau peste tot în Ardeal, despre evoluția politică a statului muribund austro-ungar, dar și despre realitățile de peste munți, de unde se aștepta ora exactă de atunci înainte.

Perioada noastră de referință a fost aleasă pentru a surprinde cât mai mult posibil starea de fapt și de spirit din Transilvania, chiar înainte și imediat după Mărita Adunare Națională de la Bălgrad, considerând că de la jumătatea lunii octombrie și până la finalul anului 1918 și începutul anului 1919, când au avut loc cele mai importante evenimente ale vremii, ne vom putea forma cu toții o idee cât mai exactă despre societatea românească din Ardeal, despre modul ei de raportare la evenimentele istorice care se petreceau, dar mai ales despre emulația, entuziasmul cu care românii, în general, dar mai ales cei din Imperiul Austro-Ungar, au înțeles să se manifeste, să se organizeze, să se exprime și să decidă, în sfârșit singuri, viitorul spre care urmau să meargă.

După ce zeci de ani s-a aflat în prima linie a activismului românesc, prin articolele și reportajele publicate, prin reproducerea unor opere și reprezentanți de seamă ai culturii române, *Telegraful Român*, așa cum sublinia vrednicul de amintire părintele profesor Mircea Păcurariu, membru al Academiei Române, în prefața primului nostru studiu istoriografic, apărut în anul 2018 (*Imaginea SUA în lumea ortodoxă transilvăneană, între 1853 și 1910, reflectată în paginile Telegrafului Român*), și-a făcut simțită prezența și în aceste momente de bucurie din viața românilor transilvăneni. Numerele din ultimele luni ale anului 1918 constituie un izvor prețios de informare pentru cunoașterea împrejurărilor în care s-a proclamat Marea Unire de la 1 Decembrie.

